

ZAMONAVIY SHAROITDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Rajaboyev Shahboz Shodi o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis institute

ORCID: 0000-0002-0997-6689

rajabboyevshahboz@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy sharoitda axborot-kommunikatsiya xizmatlarini rivojlantirishning asosiy o'ziga xos xususiyatlari, axborot-kommunikatsiya xizmatlari tuzilmasini zamonaviy iqtisodiyot talablariga moslashtirish, shuningdek, raqobatbardosh yuqori texnologiyali sektorga xos bo'lgan samarali biznes modelini ilmiy asoslashga oid muhim jihatlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: axborot-kommunikatsiya, xizmatlar, texnologiya, model, tendensiya, intellektual, integratsiya, tarmoq, operativ, axborot mahsuloti, telegraf, telefaks, audiografik, konferensiya.

ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННО- КОММУНИКАЦИОННЫХ УСЛУГ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Раджабоев Шахбоз Шоди огли

Самаркандский институт экономики и сервиса

Аннотация. В статье рассматриваются основные особенности развития информационно-коммуникационных услуг в современных условиях, адаптация структуры информационно-коммуникационных услуг к требованиям современной экономики, а также важные аспекты научного обоснования эффективная бизнес-модель, характерная для конкурентного сектора высоких технологий.

Ключевые слова: информация и коммуникация, услуги, технология, модель, тенденция, интеллектуальный, интеграция, сеть, операционный, информационный продукт, телеграф, телефакс, аудио графический, конференция.

THE MAIN SPECIFIC FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF INFORMATION AND COMMUNICATION SERVICES IN MODERN CONDITIONS

Rajaboyev Shahboz Shodi ugli

Samarkand Institute of Economics and Service

Abstract. This article examines the main specific features of the development of information and communication services in modern conditions, the adaptation of the structure of information and communication services to the requirements of the modern economy, as well as important aspects of the scientific substantiation of an effective business model inherent in a competitive high-tech sector.

Keywords: information and communication, services, technology, model, trend, intellectual, integration, network, operational, information product, telegraph, telefax, audiographic, conference.

Kirish.

Axborot-kommunikatsiya xizmatlari sohasi mamlakatimiz iqtisodiyotining eng jadal rivojlanayotgan tarmoqlaridan biridir. Asr oxirida sanoat rivojlanishining jadallashishi Mamlakatimiz uchun dunyoning eng muhim iqtisodiy zonalarini bog'laydigan va axborot-kommunikatsiya xizmatlari sohasida xalqaro hamkorlikni ta'minlovchi yirik axborot markaziga aylanishi uchun sharoit yaratdi. Shu bilan birga, liberallashtirish jarayonlari, axborot bozorlarining beqarorligi, aloqa xizmatlarining globallasuvi va shaxsiylashtirilishi, shuningdek, texnologiyalarni raqamlashtirish sohadagi korxonalar va bozorlarning ishlashi va rivojlanishi uchun samaradorlik ko'rsatkichlarining barqarorligini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqishni taqozo etmoqda.

Salmoqli intellektual salohiyat mavjudligiga qaramay, uning yalpi ichki mahsulot o'sishiga qo'shgan hissasi hamon ahamiyatsiz. Katta va beqiyos rivojlangan hududga ega bo'lgan Mamlakatimiz bo'ylab eng zamonaviy axborot xizmatlari va aloqa vositalarining mavjudligini ta'minlash uchun maqbul iqtisodiy shart-sharoitlarni yaratish, texnologik rivojlanish bo'yicha iqtisodiy jihatdan rivojlangan mamlakatlardan orqada qolishni hisobga olgan holda, muammolarni qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Axborot-kommunikatsiya xizmatlari tuzilmasini zamonaviy iqtisodiyot talablariga moslashtirish, shuningdek, raqobatbardosh yuqori texnologiyali sektorga xos bo'lgan samarali biznes modelini ilmiy asoslash. Axborot-kommunikatsiya xizmatlari bozorining o'ziga xos xususiyati uning yangi texnologiyalar, mahsulot va xizmatlarning paydo bo'lish tezligidagi o'ziga xosligidir.

Mahsulot va xizmatlarning mavjud modellari va versiyalari bir zumda eskiradi, ahamiyatsiz bo'lib qoladi va natijada foyda darajasi pasayadi. Inqiroz davrida axborot-kommunikatsiya sohasi kompaniyalari bozor kapitallashuvida barqaror pasayish tendensiyasi kuzatildi. Bundan tashqari, kompaniyalar har qanday vaqtda ularni iste'mol bozorining bir qismidan mahrum qilishga tayyor bo'lgan raqobatchilar tomonidan doimiy bosimni his qilishadi. Xizmatlar sifatiga bo'lgan talablari doimiy ravishda ortib borayotgan mijozlarni saqlab qolish va ularning sodiqligini oshirish ushbu xizmatlarni etkazib beruvchilar muvaffaqiyatining eng muhim omiliga aylanmoqda.

Adabiyotlar sharhi.

Ommaviy axborot vositalarini rivojlantirishning iqtisodiy va boshqaruv muammolarini o'rganish, shuningdek, axborot-kommunikatsiya xizmatlari bozorlarini o'rganish masalalari, jumladan:

Abduraximovning "Iqtisodiy informatika" (ziyonet.uz, n.d) fanidan tayyorlagan ma'ruza matnida: Axborot doimo o'z manbalariga va axborotdan foydalanuvchilarga (iste'molchilarga) ega bo'ladi. Xabarlarini axborot manбайдan axborot iste'molchisiga yetkazib berish yo'llari va jarayonlari axborot kommunikatsiyalari deb ataladi.

Shavqiyevning (2016) "Milliy iqtisodiyotning ishlab chiqarish tarmoqlari kabi xizmatlar sohasi subyektlari faoliyatining iqtisodiy va sotsial samaradorligini oshirish davr talabi hisoblanadi. Iqtisodiy va sotsial samaradorlik bevosita korxonalarining o'zida – ishlovchilarning mehnati tufayli, ular o'rtasidagi munosabatlarda vujudga keladi. Ular bir-birini to'ldiradi. Qaysi korxonada sotsial samaradorlik yuqori bo'lsa, shunga munosib ravishda, iqtisodiy samaradorlik ham yuqori bo'ladi. Bu aksiomadir".

Nicholas Negroponte: AKT xizmatlari haqida shunday deydi: "Raqamli texnologiyalar insoniyatning o'zaro aloqasini tubdan o'zgartirib, yangi imkoniyatlar va xizmatlar yaratadi."

Shoshana Zuboff: Uning fikricha, "AKT xizmatlari orqali kuzatuv kapitalizmi shakllanib, shaxsiy hayot chegaralari qayta belgilanishi mumkin."

Joseph Schumpeter: Texnologik innovatsiyalar haqida shunday deydi: "AKT xizmatlari iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, yangi biznes modellarini yaratadi."

Lawrence Lessig: Internet va AKT xizmatlarining huquqiy masalalari haqida shunday fikr bildiradi: "Raqamli dunyoda qonunchilik va kod birgalikda ishlashi kerak, chunki kod – bu qonun."

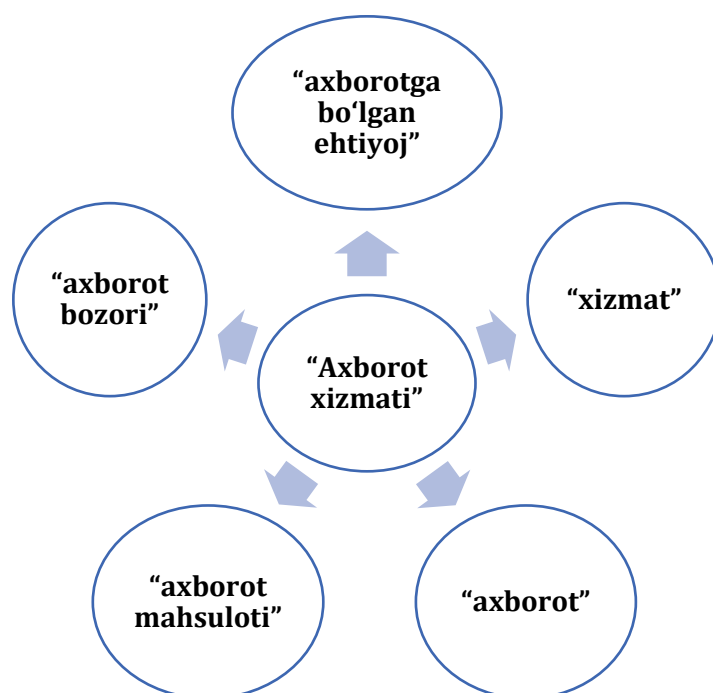
Clayton Christensen: AKT xizmatlaridagi innovatsiyalar haqida shunday deydi: "Disruptiv innovatsiyalar AKT xizmatlari sohasida mavjud bozorlarni o'zgartirib, yangi imkoniyatlar yaratadi."

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Hozirgi bosqichda barcha turdagi ma'lumotlarga bo'lgan talabning o'sishi va tabaqalanishi istiqbolli va foydali bozor segmenti - axborot-kommunikatsiya xizmatlari bozorini rivojlantirish uchun turtki bo'lmoqda. U tobora ko'proq ishtirokchilarni jalb qiladi, ko'plab moliyaviy, moddiy, intellektual va tovar oqimlarini jamlaydi.

Turli bozor sub'yektlarining axborotga bo'lgan ehtiyoji tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda, bu esa axborot almashinuvi imkoniyatlarini kengaytiradi, axborot-kommunikatsiya xizmatlarining yangi turlarining, jumladan, ommaviy axborot vositalarining paydo bo'lishiga olib keladi va axborot xizmatlarining rivojlanishini rag'batlantiradi.

Axborot-kommunikatsiya xizmatlarining xususiyatlarini o'rganish ushbu tadqiqot mualliflarining ushbu tadqiqotning "kirish" qismida keltirilgan ushbu sohaning iqtisodiyoti va boshqaruvi sohasidagi ishlariga bag'ishlangan.

1-rasm. Axborot xizmati toifasini shakllantirish nazariyasining asosiy tushunchalari

Axborot-kommunikatsiya xizmatlari va texnologiyalarini rivojlantirishning asosiy maqsadi aloqa tarmoqlarini takomillashtirish va ularni jahon axborot makoniga integratsiya qilishdan iborat. Ushbu sohalarni hal qilishning murakkabligi idoraviy axborot tarmoqlari foydalanuvchilarining talablari va ularni ishlab chiquvchilar tomonidan amalga oshirish usullari o'rtasidagi ziddiyatlarni bartaraf etish yo'llarini topish zarurligini belgilaydi.

Bunday sharoitlarni yaratish tajribasi quyidagi afzallik va kamchiliklarga ega bo'lgan uchta yo'nalishni aniqlash imkonini berdi: dasturiy maqsadli komplekslarni amalga oshirish; standartlashtirish; yagona, progressiv maqsadli dasturiy ta'minotdan foydalanish.

Yuqoridagi yo'nalishlarning afzalliklariga qaramasdan, ya'ni dasturiy ta'minotni maqsadli joriy etish narxini pasaytirish, uning ishlash samaradorligini oshirish, foydalanuvchi kirishining

roli, uni amalga oshirish imkoniyati ushbu xizmat bozori ishlab chiqaruvchilarining tabiiy raqobatini yuzaga keltirmoqda.

Axborot-kommunikatsiya xizmatlari faoliyatining vazifalarini maqsadli yo'naltirish asosida axborot tarmoqlarini rivojlantirishning asosiy tendentsiyalari paydo bo'ladi:

1. iste'molchilar manfaatlarini ko'zlab, tarmoq tomonidan ko'rsatilayotgan xizmatlar qatoriga ortib borayotgan talabni qondirish;

2. turli maqsadlardagi aloqa tizimlarini yaratish va ulardan foydalanishni boshqarishni axborot bilan ta'minlash, shu asosda tarmoqning o'zida axborot infratuzilmasini yaratish zarurati tug'iladi;

Birinchi rivojlanish tendentsiyasi quyidagilarni taklif qiladi:

1. ITU-T (Xalqaro elektr aloqa ittifoqi) tomonidan iste'molchilar manfaatlarini ko'zlab axborot tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha tasdiqlangan tavsiyalarni standartlashtirish;

2. intellektual mulk ob'ektlarining davlatlararo axborot almashinuvi tamoyillarini belgilash;

3. axborot tarmog'i xizmatlarini ko'rsatish uchun tashkilotlar va idoraviy operatorlar o'rtasida o'zaro hisob-kitoblar siyosatini belgilash.

Ikkinchi rivojlanish tendentsiyasi, aloqa operatorlari ishini axborot bilan ta'minlaydi. U quyidagilarni o'z ichiga oladi: idoraviy axborot tizimini sotib olish; dastlabki konfiguratsiya (platforma)ni tanlash; amalga oshirish; trening; ishlab chiqaruvchidan texnik yordam; energiya ta'minoti va boshqa moddiy operatsion xarajatlar; tizimga operativ ravishda talab qilinadigan funksiyalarni kiritish (qo'shimcha modullarni dasturlash).

Hozirgi vaqtda axborotlashtirish sohasida hukm surayotgan aloqa va avtomatlashtirish tizimlarini avtonom qurish tendentsiyasi ushbu tizimlarni integratsiyalash va barcha davlat tuzilmalari boshqaruvi birligini ta'minlash maqsadida barcha huquqni muhofaza qilish organlari uchun axborot makonini yaratish imkonini bermayapti.

Yuqoridagilarni hisobga olgan holda, barcha tashkilotlar, ijro etuvchi hokimiyat organlari uchun yagona avtomatlashtirilgan raqamli aloqa tizimini yaratish eng maqbuldir. Bunda istiqbolli axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish sifati va amaliy qo'llanilishini hisobga olish kerak. Biroq, katta hajmdagi tadqiqotlar va uning ilmiy rivojlanishiga qaramay, biz ushbu sohaning rivojlanishi yetarli emas degan xulosaga kelishimiz mumkin. Nomi tilga olingan mualliflarning monografiya va asarlarida ommaviy axborot vositalarining axborot-kommunikatsiya xizmatlarini tasniflash, ishlab chiqarish va sotish bo'yicha mamlakatimiz miqyosida ushbu mavzu yo yuzaki yoritilgan yoki umuman yoritilmagan. Aynan shu haqiqat Markaziy osiyo mintaqasida va Mamlakatimiz ta'sis sub'ektlarida axborot-kommunikatsiya xizmatlari bozorini shakllantirish bo'yicha ushbu muammolarni hal qilishda nazariy va amaliy yondashuvlarni o'rganish, ishlab chiqish zarurligini belgilaydi. Ma'lumki, turli mintaqalardagi ommaviy axborot vositalari qat'iy alohida ma'lumot tarkibidir.

Zamonaviy tadqiqotchilarining ishi texnologik yondashuvga, talabning tuzilishiga, tendentsiyalarga, ushbu turdagi mahsulot bozorining rivojlanish intensivligiga, uni ta'minlash shakliga asoslangan axborot xizmatlarini tasniflashning bir necha yo'nalishlarini aniqlashga imkon beradi. Tasniflash yondashuvi nuqtai nazaridan axborot xizmatlari axborot sanoatining tarkibiy elementi sifatida qaraladi, ular quyidagi guruhlarga bo'linadi:

Birinchi - sub'ektlar o'rtasida har xil turdagi ma'lumotlarni uzatishni ta'minlaydigan axborot-kommunikatsiya xizmatlari; (obunachilar).

Ikkinchi guruh - axborot va tijorat xizmatlarining mohiyati savdo, elektron, birja va bank xizmatlarini birlashtirish va keng qo'llash, shuningdek, moliyaviy hujjatlarni elektron almashish bilan bog'liq.

Uchinchi guruhga kiritilgan axborot va amaliy xizmatlar ilovalar darajasida tarmoqlarning aloqa resurslaridan foydalanish bilan bog'liq bo'lib, birinchi navbatda ommaviy axborot ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan.

Axborot-kommunikatsiya xizmatlari deganda aloqa sub'ektlari o'rtasida turli xil ma'lumotlarni uzatishni ta'minlaydigan xizmatlar tushuniladi, ular: telegraf, telefaks, elektron pochta, ovozli elektron pochta, elektron imzo xizmati, terminal tarmog'iga kirish xizmati, axborot-ma'lumotnoma xizmati; real vaqt rejimida axborot almashinuvi.

Bular quyidagicha ta'riflanadi:

- telegraf xizmatlari abonentlar tomonidan standart telegraf qurilmalaridan uzatiladigan telegraf xabarlarini qabul qilish va marshrutni oldindan ko'rsatgan holda sub'ektlarga axborot xabarlarini uzatish uchun mo'ljallangan;

- telefaks xizmatlari telekommunikatsiya tarmog'i orqali standart faks mashinalaridan abonentlarga yuborilgan xabarlarini qabul qilishni ta'minlashdan iborat ("faks aloqasi - harakatsiz tasvirlarni uzatish uchun mo'ljallangan hujjatli elektr aloqasi. Asl nusxasi chop etilishi yoki qo'lda yozilishi mumkin va matn hamda grafik ma'lumotlarni o'z ichiga olishi mumkin. ").

So'nggi o'n yillikda bir-biridan uzoqda joylashgan ikki yoki undan ortiq sub'ektlar yoki shaxsiy kompyuterlar o'rtasida axborot xabarlarini almashish uchun xizmat qiluvchi elektron pochta xizmatlari keng tarqaldi. Ushbu turdagi axborot xizmatlarining imkoniyatlari xabar yoki hujjatni boshqa shaxsga kechiktirish bilan cheklanmaydi, shuningdek, ma'lumotlarni umumiy yoki shaxsiy pochta qutisida saqlash, manzilni yaratish, yuborilgan va qabul qilingan xabarlarini tayyorlash va qayta ishlash imkoniyatini beradi. Elektron pochta ofis muhitining ajralmas qismiga aylandi.

Zamonaviy bozor sharoitida elektron imzo xizmati katta ahamiyat kasb etmoqda. Bu abonentlarga uzatilayotgan axborotni himoya qilish imkoniyatini beradigan va axborotni shifrlashning matematik usullaridan foydalangan holda elektron raqamli imzoni uzatishni ta'minlaydigan usullar va vositalar to'plamidir. Hozirgi vaqtda ushbu xizmat, ayniqsa, abonentlarning bank hisob raqamlariga xizmat ko'rsatish va hisob-kitob operatsiyalarini amalga oshirish ko'rsatilgan joylarda katta talabga ega. Axborot bozorida kutubxona tizimlariga, shuningdek, o'quv va ilmiy ma'lumotlar bazalariga cheksiz kirish imkonini beruvchi terminaldan foydalanish xizmati tobora ommalashib bormoqda.

Internetda axborot xabar almashish xizmatlari keng qo'llanila boshlandi. Bunday xizmatning tipik namunasi " IRC (Internet Relay Chat) bo'lib, u obunachilar guruhlari o'rtasida matnli ma'lumot almashish uchun 24 soatlik tizimni ta'minlaydi.

Axborot xizmatlarining navbatdagi bloki axborot va ilovadir. Ular ommaviy axborot ehtiyojlarini qondirish uchun amaliy darajadagi tarmoqlarning aloqa resurslaridan foydalanadigan xizmatlarni o'z ichiga oladi. Bular, birinchi navbatda, elektron e'lonlar taxtasi, telekonferensiya, audiokonferensiya, videokonferensiya, telematn, axborot serverlaridir.

Ushbu turdagi axborot xizmati quyida keltirilgan uchta turda mavjud.

- 1) Kompyuter konferensiyalari (asosiy xususiyatlar: konferensiyaga obuna bo'lish va obunani bekor qilish, maqolalarni o'qish, tahliliy sharhlar va konferensiyaga xabarlar yuborish, muhokamani kuzatish, javoblarni konferensiya yoki xabar muallifiga yo'naltirish);

- 2) Audiografik konferensiyalar (real vaqt rejimida o'tkaziladi va audio ma'lumotlar (nutq) va nutq bo'lmagan ma'lumotlar (matn, grafik) almashinuvini ifodalaydi.

- 3) Video konferensiya (ovozli va video ma'lumotlarini almashish imkonini beradi (harakatsiz va harakatlanuvchi tasvirlar).

Xulosa va takliflar.

1. Axborot-kommunikatsiya xizmatlari sohasidagi tashkilotlarning rivojlanish tendentsiyalari, shart-sharoitlari va omillari majmui tahlil qilinadi. AIMSni rivojlantirishning eng muhim tendentsiyalari quyidagilardan iborat: axborot-kommunikatsiya xizmatlarining konvergentsiyasi va konsolidatsiyasi, raqobatning kuchayishi va foyda manbalarining eroziyasi, sanoatni liberallashtirish, mobil aloqa va Internetning jadal rivojlanishi, axborot va aloqa xizmatlari faoliyatini optimallashtirish. Axborot-kommunikatsiya kompaniyalarining

biznes jarayonlarini ushbu tendentsiyalarni hisobga olgan holda amalga oshirish uchun ularni tashkiliy loyihalash va rivojlantirish samaradorligini boshqarish uchun kontseptsiyalarni to'g'ri tanlash kerak. Ushbu kontseptsiyaning asosiy g'oyasi shundan iboratki, tizimlarning hayotiyliigi va rivojlanishining asosiy vositasi ularning yaroqliligi emas, balki moslashish qobiliyatidir.

2. Zamonaviy sharoitda axborot xizmatlarini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari ochib berilgan. Hozirgi bosqichda barcha turdagi ma'lumotlarga bo'lgan talabning o'sishi va farqlanishi axborot xizmatlari bozorining rivojlanishi uchun jiddiy rag'batdir. Har yili turli bozor sub'ektlarining axborotga bo'lgan ehtiyoji tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda. Axborot xizmatlari va texnologiyalarini rivojlantirishning asosiy vazifasi aloqa tarmoqlarini takomillashtirish va ularni jahon axborot makoniga integratsiya qilishdan iborat.

Yagona axborot tarmog'ini yaratishning asosiy shartlari quyidagilardan iborat ekanligi aniqlandi:

- yagona axborot makonining mavjudligi;
- evolyutsion rivojlanish jarayonida tarmoqlarni tezda qayta tiklash qobiliyatini ta'minlash.

Ushbu muammoni hal qilishning uchta mumkin bo'lgan yo'li aniqlandi, ular quyidagi afzallik va kamchiliklarga ega: standartlashtirish; global apparat va dasturiy ta'minot tizimlarini joriy etish; protokollar bo'yicha birlashtirilgan dasturiy ta'minotni qo'llash.

Adabiyotlar/Literatura/References:

Jomonqulova F., Hazratov A., Nizomov M. (2022) *Axborot-kommunikatsion texnologiyalar va aloqa xizmatlari. Monografiya "Fan bulog'i nashriyoti"* 223 b. ISBN 978-9943-8124-8-2.

RAJABOEV S. H. S., UMURZAQOV A. S., YUSUPOV B. B. (2023) НАУКА, ТЕХНОЛОГИИ, ОБЩЕСТВО: ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ ИНЖИНИРИНГ В ИНТЕРЕСАХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ. – Красноярский краевой Дом науки и техники Российского Союза научных и инженерных общественных объединений КОНФЕРЕНЦИЯ: 09–10 ноября 2023 года Организаторы: Красноярский краевой Дом науки и техники Российского Союза научных и инженерных общественных объединений.

Rajaboev Sh.Sh. (2023). *USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE ACCOUNTING OF ENTERPRISES* // Теория и практика современной науки. №10 (100). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/use-of-information-and-communication-technologies-in-the-accounting-of-enterprises>.

Rajaboev Sh.Sh., Qurbonov P.S. (2023) *THE ROLE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN MEDICINE* // Экономика и социум. №11 (114)-1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-role-of-information-and-communication-technologies-in-medicine>.

Rajaboev Sh.Sh., Shodmonov T.S. (2023) *POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS OF GLOBALIZATION* // Теория и практика современной науки. 2023. №10 (100). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/positive-and-negative-aspects-of-globalization>.

Rajaboev Sh.Sh., Shodmonov T.S. (2023). *POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS OF GLOBALIZATION* // Теория и практика современной науки. №10 (100). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/positive-and-negative-aspects-of-globalization>.

Rajaboyev, S. (2023). *Ta'limni axborotlashtirish sharoitida web-dizayn kursini flipgrid dasturining imkoniyatlaridan foydalanish.*

Shakhboz R. (2023) *USING MODERN TECHNOLOGIES TO INCREASE THE EFFECTIVENESS OF TEACHING COMPUTER SCIENCE BASED ON DISTANCE EDUCATION* //Journal of Advanced Scientific Research (ISSN: 0976-9595). – Т. 3. – №. 7.

Shodiyevich, R. S., Xusniddin Qizi, J. S., & Zafar qizi, O. F. . (2024). *Benefits of Social Networks in the Field of Services. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 3(2), 84–88.* Retrieved from <https://www.bjisrd.com/index.php/bjisrd/article/view/1533>

ziyonet.uz (n.d) Available at: <https://api.ziyonet.uz/uploads/books/921690/5af9230706-1a0.pdf>

Ражабоев Ш. Ш. (2022) РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ТЕХНОЛОГИЧЕСКОМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВЕ //ББК 65.29 я43 Т384. – С. 54.

Ражабоев Ш. Ш. (2023) ПРАВИЛА УЧЕТА ПРИ ПРОЕКТИРОВАНИИ СТАРТАПОВ //ББК 65.29: 74.48 я431 П711.– С. 26.

Ражабоев Ш. Ш. (2024) МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА УРОВНЯ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ ВО ВРЕМЯ УЧЕБНЫХ ЗАНЯТИЙ //Экономика и социум. – №. 2-2 (117). – С. 585-591.

Шавқиев Э. ва бошқалар. (2016), Корхона иқтисодиёти (маърузалар матни), II-қисм. - Самарқанд:СамИСИ, 7 бет.